

Kulturutskottets betänkande 2019/20:KrU3

Det kyrkliga kulturarvet

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse Det kyrkliga kulturarvet till handlingarna och föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden.

Utskottet delar regeringens bedömning att den kyrkoantikvariska ersättningen är betydelsefull för vården av det kyrkliga kulturarvet och att staten, tillsammans med Svenska kyrkan, bör fortsätta att ta ansvar för att det kyrkliga kulturarvet bevaras, används och utvecklas.

I betänkandet finns fem reservationer (M, SD, C och KD) och ett särskilt yttrande (V).

Behandlade förslag

Regeringens skrivelse 2018/19:122 Det kyrkliga kulturarvet.

Elva yrkanden i följdmotioner.

Sex yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2019/20.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	4
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Skrivelse 2018/19:122 Det kyrkliga kulturarvet.....	5
Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning	5
Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället	8
Reservationer	11
1. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (M, KD)	11
2. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (SD)	12
3. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (C).....	13
4. Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället, punkt 3 (SD).....	14
5. Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället, punkt 3 (C)	16
Särskilt yttrande	18
Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (V)	18
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	19
Skrivelsen	19
Följdmotionerna	19
Motioner från allmänna motionstiden 2019/20	20

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Skrivelse 2018/19:122 Det kyrkliga kulturarvet

Riksdagen lägger skrivelse 2018/19:122 till handlingarna.

2. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkande 1,

2018/19:3117 av Lotta Finstorp m.fl. (M),

2018/19:3118 av Roland Utbult m.fl. (KD),

2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1, 2, 4 och 6 samt

2019/20:2950 av Edward Riedl (M).

Reservation 1 (M, KD)

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (C)

3. Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkandena 2 och 3,

2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 3 och 5,

2019/20:348 av Aron Emilsson m.fl. (SD),

2019/20:349 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1–3 och

2019/20:3255 av Per Lodenius m.fl. (C) yrkande 11.

Reservation 4 (SD)

Reservation 5 (C)

Stockholm den 14 november 2019

På kulturutskottets vägnar

Christer Nylander

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Christer Nylander (L), Vasiliki Tsouplaki (V), Lotta Finstorp (M), Lawen Redar (S), Hans Hoff (S), Annicka Engblom (M), Aron Emilsson (SD), Lars Mejern Larsson (S), Per Lodenius (C), Ann-Britt Åsebol (M), Angelika Bengtsson (SD), Anna Wallentheim (S), Roland Utbult (KD), Åsa Karlsson (S), Jonas Andersson i Linköping (SD), Anna Sibinska (MP) och John Weinerhall (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Svenska kyrkan informerade utskottet i frågor om det kyrkliga kulturarvet vid utskottets sammanträde den 16 maj 2019 och Riksantikvarieämbetet informerade utskottet i samma fråga vid utskottets sammanträde den 28 maj 2019.

I skrivelsen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om skrivelsen.

Bakgrund

I 4 kap. kulturmiljölagen (1988:950) finns bestämmelser om skydd för de kyrkliga kulturminnena: kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser.

I anslutning till stat-kyrka-reformen, som genomfördes den 1 januari 2000 och som innebar att relationerna mellan staten och Svenska kyrkan ändrades, träffades en långsiktig överenskommelse i frågor som rör de kulturhistoriska värdena inom Svenska kyrkan. Svenska kyrkan gavs rätt till viss ersättning av staten för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena, s.k. kyrkoantikvarisk ersättning (4 kap. 16 § kulturmiljölagen). Under överenskommelsens löptid ska s.k. kontrollstationer läggas in vart femte år. Den första kontrollstationen inföll 2009, den andra 2014 och den tredje nu 2019. Vid kontrollstationerna ska en analys av frågor som rör de kyrkliga kulturvärdena genomföras tillsammans med en uppföljning och utvärdering av de resultat som har uppnåtts.

I det fall omfattningen av Svenska kyrkans ansvar för de kyrkliga kulturminnena på något väsentligt sätt har minskat, ska den kyrkoantikvariska ersättningen enligt överenskommelsen reduceras. Inför varje kontrollstation ska Svenska kyrkan ta fram ett underlag som ska ligga till grund för en allsidig belysning av de kyrkoantikvariska frågorna.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redovisas hur den kyrkoantikvariska ersättningen har använts under perioden 2002–2017. Skrivelsen behandlar också tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena, kunskaps- och kompetensfrågor, samverkan mellan Svenska kyrkan och myndigheterna inom kulturmiljöområdet samt det kyrkliga kulturarvets roll i samhället.

Utskottets överväganden

Skrivelse 2018/19:122 Det kyrkliga kulturarvet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Skrivelsen

Regeringen menar att den kyrkoantikvariska ersättningen har stor betydelse för vården och bevarandet av det kyrkliga kulturarvet och att staten, tillsammans med Svenska kyrkan, bör fortsätta att ta ansvar för att det kyrkliga kulturarvet bevaras, används och utvecklas. Villkoren för den kyrkoantikvariska ersättningen bör, enligt regeringen, präglas av långsiktighet och förutsägbarhet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att staten, tillsammans med Svenska kyrkan, bör fortsätta att ta ansvar för att det kyrkliga kulturarvet bevaras, används och utvecklas. Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om den kyrkoantikvariska ersättningens nivå, fördelning och användning.

Jämför reservation 1 (M, KD), 2 (SD) och 3 (C) samt det särskilda yttrandet (V).

Skrivelsen

Regeringen bedömer att den kyrkoantikvariska ersättningen har fördelats och använts i enlighet med de principer som slogs fast i samband med relationsändringen mellan staten och Svenska kyrkan. För en effektiv och rättssäker hantering menar regeringen att det är angeläget att Svenska kyrkan säkrar att processen för ersättning föregås av tillståndsprövning enligt kulturmiljölagen.

Regeringen bedömer vidare att kompetensen inom Svenska kyrkan i frågor som rör förvaltningen av de kyrkliga kulturminnena har utvecklats positivt sedan den förra kontrollstationen. I den mån projekt för kunskapsuppbyggnad och metodutveckling, nationellt eller på stiftsnivå, bidrar till det övergripande målet att vårda de kyrkliga kulturminnena bör, enligt regeringen, kyrkoantikvarisk ersättning kunna användas för ändamålet.

Motionerna

I kommittémotion 2018/19: 3117 anför Lotta Finstorp m.fl. (M) att regeringen bör säkerställa att Svenska kyrkan ges möjlighet att på ett fritt och självständigt sätt utforma och genomföra sin verksamhet och ansvara för tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet, i enlighet med vad som uttalades i samband med relationsförändringen mellan svenska staten och Svenska kyrkan 2000. Motionärerna menar att utgångspunkten för relationen mellan stat och kyrka bör vara att det statliga inflytandet över verksamheten i Svenska kyrkan hålls begränsat och på armlängds avstånd. Roland Utbult m.fl. (KD) har ett likartat yrkande i kommittémotion 2018/19:3118. Motionärerna anför att det offentliga ska förhålla sig till de olika religiösa samfundet i enlighet med subsidiaritetsprincipen, dvs. vara stödjande och kompletterande i stället för styrande och ersättande. I motion 2019/20:2950 anför Edward Riedl (M) att regeringen bör se över möjligheterna att hitta en långsiktig finansieringslösning för kyrkobyggnadernas förvaltning. Motionären menar att det är av stor kulturell och historisk betydelse att kyrkobyggnaderna inte förfaller.

I kommittémotion 2018/19:3120 anför Aron Emilsson m.fl. (SD) att regeringen bör redovisa skälen till statens ambitionssänkning när det gäller det kyrkliga kulturarvet (yrkande 1), att regeringen bör ge en förklaring till att den kyrkoantikvariska ersättningen inte räknats upp sedan 2010 (yrkande 2) samt att regeringen ska återkomma med en tydligare redogörelse för vad syftet med den kyrkoantikvariska ersättningen ska vara (yrkande 4). Motionärerna menar att eftersom den kyrkoantikvariska ersättningen har minskat nominellt och Svenska kyrkan har förlorat medlemmar, finns det goda skäl att åter ta ett helhetsgrepp för säkra vården och förvaltningen av det kyrkliga kulturarvet för framtiden. I samma motion anför motionärerna att regeringen tydligare ska redovisa tillståndet för det immateriella kristna kulturarvet. Motionärerna menar att det immateriella kulturarvet bör ses som en självklar del i vården av det kyrkliga kulturarvet (yrkande 6).

I motion 2018/19:3116 anför Per Lodenius (C) i yrkande 1 att den kyrkoantikvariska ersättningen bör ses över för att anslaget inte ska urholkas på lång sikt. Motionären refererar bl.a. till att ersättningen inte höjts sedan 2010.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att omfattningen av Svenska kyrkans ansvar för de kyrkliga kulturminnena inte har minskat sedan relationsändringen. I sammanhanget noterar utskottet också att regeringen i sin skrivelse uppskattar ersättnings belopp under 2018 till ca 390 miljoner kronor i fasta priser. Eftersom ca 80 procent av anslaget finansierar vård av kyrkobyggnader är det viktigt att ersättningen går till de mest angelägna insatserna. Här noterar utskottet att regeringen menar att det saknas en god överblick över vårdbehoven i landet. Utskottet välkomnar därför att Svenska kyrkan har tagit fram en ny fördelningsmodell, lokala försörjningsplaner och ett fastighetsregister. Utskottet vill betona vikten av att kartlägga vårdbehoven och den centrala roll som Svenska kyrkans nationella nivå spelar för att initiera och samordna sådana processer och för att främja enhetliga tillvägagångssätt.

Enligt 4 kap. 16 § kulturmiljölagen får den kyrkoantikvariska ersättningen användas för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena, dvs. kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser. I propositionen Staten och trossamfunden (prop. 1998/99:38) bedömde regeringen att den statliga ersättningen inte ska användas för kompetensutveckling eller liknande ändamål och att det är en angelägenhet för Svenska kyrkan att ansvara för samordning och kompetensutveckling samt försäkra sig om att personal som förvaltar den kyrkliga egendomen har erforderlig kompetens och kunskap. I detta låg, enligt den dåvarande regeringen, att svara för de kostnader som uppdraget innebar. Ersättningen är endast avsedd för den del av kostnaderna för förvaltningen av de kyrkliga kulturminnena som är en följd av bestämmelserna i 4 kap. kulturmiljölagen.

Utskottet vill i sammanhanget peka på länsstyrelsernas viktiga roll i arbetet med fördelningen av den kyrkoantikvariska ersättningen. Det gäller att årligen yttra sig över fördelningen i länet, prövning av tillstånd enligt 4 kap. kulturmiljölagen samt utöva tillsyn. Det är viktigt att detta arbete värnas och effektiviseras.

Med utgångspunkt i bl.a. de förbättringar som nu görs för att administrera den kyrkoantikvariska ersättningen, menar utskottet att Svenska kyrkans ansvar för de kyrkliga kulturminnena inte har förändrats på ett sådant sätt under den gångna femårsperioden att ersättnings storlek eller användningsområde behöver revideras. Utskottet avstyrker motionerna 2018/19:3116 (C) yrkande 1, 2018/19:3117 (M), 2018/19:3118 (KD) och 2018/19:3120 (SD) yrkandena 1, 2, 4 och 6.

Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om tillgång till och samverkan kring det kyrkliga kulturarvet och de kyrkliga kulturminnena, förvaltning av kyrkobyggnaderna samt ett nationellt kyrkohistoriskt museum.

Jämför reservation 4 (SD) och 5 (C).

Skrivelsen

Regeringen bedömer att Svenska kyrkan har upprätthållit en god tillgänglighet till de kyrkliga kulturminnena sedan relationsändringen. Den minskning som konstateras i kyrkornas öppethållande bör dock mötas med insatser. Samtidigt menar regeringen att det är positivt att den fysiska tillgängligheten kompletteras med att kyrkorna görs tillgängliga på andra sätt för att öka intresset för det kyrkliga kulturarvet.

Regeringen bedömer vidare att samarbetet kring de kyrkliga kulturminnena mellan Svenska kyrkan och myndigheterna på kulturmiljöområdet har utvecklats positivt. Regeringen menar att det är viktigt att de regionala samrådsgrupperna tar ansvar för att lägga upp sitt arbete på ett sådant sätt att de regionala museerna kan bidra till allmän kunskapsinhämtning och strategiska samtal, men att de inte deltar i eventuella diskussioner om frågor där de har direkta intressen som uppdragstagare.

Regeringen bedömer även att det kyrkliga kulturarvet står inför utmaningar som kan påverka bevarandet och tillgängligheten. En ny eller utvecklad användning av kyrkorumen inom Svenska kyrkans ram gynnar enligt regeringen fortsatt bevarande av och tillgänglighet till det kyrkliga kulturarvet och bör understödjas av det offentliga kulturarvsarbetet i den mån det är förenligt med kulturmiljölagstiftningen. Regeringen menar att det kyrkliga kulturarvet är en tillgång som bör tas till vara i arbetet för ett hållbart samhälle. Den centrala samrådsgruppen och de regionala samrådsgrupperna bör därför, enligt regeringen, kunna verka för att fler samarbeten mellan Svenska kyrkan och andra samhällsaktörer kommer till stånd, främst på lokal och regional nivå, i syfte att göra det kyrkliga kulturarvet till en angelägenhet för fler och bidra till ett hållbart samhälle i hela landet.

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:3120 (SD) yrkande 5 anför Aron Emilsson m.fl. att Svenska kyrkan självständigt och fritt bör ha rätt att bedöma vilken verksamhet som kan och bör äga rum i kyrkorummet. Motionärerna ser att regeringen har tydliga uppfattningar om kyrkorummens användning, vilket motionärerna menar står i konflikt med både armlängds avstånd och kyrkans

självbestämmanderätt. I samma motion yrkande 3 vill motionärerna att regeringen tydligare ska beskriva skyddssituationen för avyttrade kyrkor och hur detta skydd kan stärkas. I kommittémotion 2019/20:348 anför Aron Emilsson m.fl. (SD) att regeringen bör utreda möjligheten att i samarbete med Svenska kyrkan upprätta ett nationellt kyrkohistoriskt museum. I kommittémotion 2019/20:349 anför Aron Emilsson m.fl. (SD) att regeringen i samverkan med Svenska kyrkan bör utarbeta en nationell handlingsplan för skydd av kyrkor som tas ur bruk (yrkande 1), göra en nationell översyn av kyrkor som riskerar att tas ur bruk (yrkande 2) samt utreda en nationell handlingsplan för hur det kyrkliga kulturarvet ska säkras för framtiden (yrkande 3).

Per Lodenius (C) anför i motion 2018/19:3116 att kyrkorummet kan användas för fler verksamheter. Motionären menar att när kyrkorummet används för andra ändamål, t.ex. publik verksamhet som inte har koppling till kyrklig verksamhet, ökar tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet (yrkande 2). Sådan verksamhet bör ske i samförstånd med annan föreningsverksamhet för att inte med statligt stöd konkurrera ut redan etablerad och ideellt driven verksamhet. I samma motion anför motionären att tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet bör öka (yrkande 3). Motionären menar att bl.a. den digitala utvecklingen kan ge nya möjligheter att ytterligare tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet. Ett liknande yrkande förs fram i motion 2019/20:3255 av Per Lodenius m.fl. (C) yrkande 11.

Utskottets ställningstagande

Med anledning av yrkanden om hur kyrkobyggnaderna bör förvaltas och om skyddssituationen för avyttrade kyrkor, noterar utskottet att regeringen menar att övertalighet än så länge inte har inneburit någon större påverkan på tillgängligheten till eller bevarandet av de kyrkliga kulturminnena. Antalet skyddade kyrkor som tagits ur bruk sedan relationsändringen uppges vara 25 stycken. Vidare noterar utskottet att Riksantikvarieämbetet för fram att länsstyrelserna i sin tillståndsprövning blivit mer tillåtande till förändringar av kyrkorummen för att öppna upp för fortsatt tillgänglighet och fortsatt brukande. Församlingarna uppges också att, vid ekonomiska behov, i första hand sälja t.ex. prästgårdar och församlingshem eftersom de i första hand värnar om kyrkobyggnaderna.

Utskottet kan vidare konstatera att tillgänglighet mätt i organiserad verksamhet i kyrkorna inte heller visar på någon signifikant förändring över tid enligt regeringens skrivelse. Regeringen anför att Svenska kyrkan tillgängliggör de kyrkliga kulturminnena på flera sätt, t.ex. genom olika typer av pedagogisk visningsverksamhet för skolklasser, ofta med koppling till dagens samhällsfrågor. En minskning i kyrkornas öppethållande kan dock konstateras sedan relationsändringen. Här delar utskottet regeringens uppfattning att detta bör mötas med insatser eftersom öppethållandet är ett sätt att förutsättningslöst tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet för alla som

fysiskt har möjlighet att göra ett besök. Utskottet tycker att det i sammanhanget är värt att notera att Svenska kyrkan för fram att besökarna uppger att kyrkorummet är en plats för stillhet och eftertanke och för viktiga händelser i livet samt att det fyller en viktig funktion vid de tillfällen samhället drabbas av kris. Besökare som hänvisar till traditionellt religiösa bevekelsegrunder till varför kyrkobyggnaderna är viktiga är färre, enligt Svenska kyrkan.

Utskottet menar att kyrkans insatser för att förmedla kunskap om och upplevelser kring det kyrkliga kulturarvet är angelägna för att det kyrkliga kulturarvet ska behålla sin relevans i samhället. Sådana insatser skapar intresse och delaktighet som på sikt kan gynna både bevarandet, användningen och utvecklingen av det kyrkliga kulturarvet.

Mot bakgrund av ovanstående avstyrker utskottet motionerna 2018/19:3116 (C) yrkandena 2 och 3, 2018/19:3120 (SD) yrkandena 3 och 5, 2019/20:348 (SD), 2019/20:349 (SD) yrkandena 1–3 och 2019/20:3255 (C) yrkande 11.

Reservationer

1. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (M, KD)

av Lotta Finstorp (M), Annicka Engblom (M), Ann-Britt Åsebol (M), Roland Utbult (KD) och John Weinerhall (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2018/19:3117 av Lotta Finstorp m.fl. (M) och
2018/19:3118 av Roland Utbult m.fl. (KD) samt
avslår motionerna
2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkande 1,
2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1, 2, 4 och 6 samt
2019/20:2950 av Edward Riedl (M).

Ställningstagande

Vi vill lyfta fram att staten och Svenska kyrkan genomgick en relationsförändring 2000. Givet denna förändring bör utgångspunkten vara att det statliga inflytandet över verksamheten i Svenska kyrkan bör hållas begränsat och på armlängds avstånd. Att verksamheten utvecklas och förändras över tid, bl.a. när det gäller hur och av vilka kyrkorumen används, är naturligt. I sak ställer vi oss positiva till förändringar av verksamheten, men besluten om och regleringen av detta måste komma från Svenska kyrkan själv med dess församlingar, pastorat och stift. Det är inte en statlig uppgift att fatta beslut kring detta.

Det offentliga ska förhålla sig till de olika religiösa samfundet i enlighet med subsidiaritetsprincipen, dvs. vara stödjande och kompletterande i stället för styrande och ersättande. Religiösa samfund ska ges goda möjligheter att verka och utvecklas i frihet utan statlig styrning utifrån vårt lands grundläggande fri- och rättigheter. När nu regeringen vill göra det kyrkliga kulturarvet till en angelägenhet som ska bidra till ett hållbart samhälle i hela landet menar vi att det inte går ihop med kyrkans fristående roll gentemot staten.

Vi vill att regeringen säkerställer att Svenska kyrkan ges möjlighet att på ett fritt och självständigt sätt utforma och genomföra sina uppdrag i enlighet med villkoren för den kyrkoantikvariska ersättningen.

2. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (SD)

av Aron Emilsson (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Jonas Andersson i Linköping (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1, 2, 4 och 6 samt bifaller delvis motionerna

2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkande 1,

2018/19:3117 av Lotta Finstorp m.fl. (M),

2018/19:3118 av Roland Utbult m.fl. (KD) och

2019/20:2950 av Edward Riedl (M).

Ställningstagande

Sveriges kyrkliga kulturarv är landets största sammanhållna kulturarv, en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar att vårda och förvalta från tidigare generationer till nästkommande. Arvet och miljöerna uppskattas av såväl troende som icke-troende, närboende och turister. Svenska kyrkan är med en majoritet av landets medborgare vad man kan kalla Sveriges folkkyrka, inte längre statskyrka men i särklass det största trossamfundet, en av de största organisationerna i det svenska civilsamhället och en mycket stor arbetsgivare. Kyrkan är dessutom vad man kan kalla Sveriges största kulturhus utifrån att man både förvaltar landets största sammanhängande kulturarv och i kyrkorumen erbjuder en rik och levande musik- och körtradition som synliggör det immateriella kulturarvet.

Regeringen uttrycker i skrivelsen att staten även i fortsättningen bör ta ett ansvar för det kyrkliga kulturarvet. Samtidigt beskriver regeringen ett söktryck som tyder på att de anslagna resurserna är otillräckliga och att anslaget för den kyrkoantikvariska ersättningen legat på samma nivå sedan 2010. Den situation regeringen beskriver kräver att regeringen anger en åtgärdsplan för att regeringen ska framstå som trovärdig vad gäller att staten ska ta sitt ansvar för det kristna kulturarvet. Att regeringen låter sin del av den ekonomiska bördan för vården av det kyrkliga kulturarvet sänkas genom de uteblivna uppräkningsarna, samtidigt som kyrkan med ett vikande medlemsantal får bidra med allt mer, innebär en sänkt ambitionsnivå vad gäller ansvaret för det kristna kulturarvet. Om det är regeringens avsikt att försumma sitt ansvar bör det anges i skrivelsen, i annat fall bör regeringen presentera en åtgärdsplan för hur

staten åter ska leva upp till sina åtaganden och sin del av ansvaret för det kyrkliga kulturarvet.

Det fysiska kulturarvet är en skatt som är mycket viktig att vårda och värna, vilket regeringen och övriga riksdagspartier, åtminstone i ord, tycks vara ense med oss om. Däremot tycks regeringen inte uppmärksamma eller uppskatta det immateriella kyrkliga kulturarvet i samma mån.

Vi menar därför att regeringen bör redovisa skälen till statens ambitionssänkning vad gäller det kyrkliga kulturarvet, ge en förklaring till att den kyrkoantikvariska ersättningen inte räknats upp sedan 2010 och återkomma med en tydligare redogörelse för vad syftet med den kyrkoantikvariska ersättningen ska vara. Vi vill även att regeringen tydligare ska redovisa tillståndet för det immateriella kristna kulturarvet.

3. Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (C)

av Per Lodenius (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkande 1,
bifaller delvis motion
2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkande 2 och
avslår motionerna
2018/19:3117 av Lotta Finstorp m.fl. (M),
2018/19:3118 av Roland Utbult m.fl. (KD),
2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1, 4 och 6 samt
2019/20:2950 av Edward Riedl (M).

Ställningstagande

Regeringen har lämnat en skrivelse som främst handlar om hur den kyrkoantikvariska ersättningen har använts under perioden 2002–2017, men där behandlas också tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena, samverkan inom kulturmiljöområdet samt det kyrkliga kulturarvets roll i samhället. I skrivelsen framhåller regeringen att systemet med den kyrkoantikvariska ersättningen är en grundläggande förutsättning för det kyrkliga kulturarvets bevarande. Jag delar denna uppfattning.

Av skrivelsen framgår samtidigt att nivån på den kyrkoantikvariska ersättningen inte har höjts sedan 2010. Det framgår också att det ansvar Svenska kyrkan har för de kyrkliga kulturminnena inte har minskat. Vi ser

också att hänsyn behöver tas till att många små församlingar med vikande befolkningsunderlag och därmed färre medlemmar får svårare att klara den egna insatsen för att bevara kulturarvet. Det finns därmed ett behov av att se över nivån på den kyrkoantikvariska ersättningen med syfte att finna en modell för att den över tid ska uppräknas så att den inte långsiktigt urholkas. Detta är viktigt för ett hållbart bevarande och en hållbar utveckling av det kyrkliga kulturarvet.

4. Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället, punkt 3 (SD)

av Aron Emilsson (SD), Angelika Bengtsson (SD) och Jonas Andersson i Linköping (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 3 och 5,
2019/20:348 av Aron Emilsson m.fl. (SD) och
2019/20:349 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1–3 och
avslår motionerna
2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkandena 2 och 3 samt
2019/20:3255 av Per Lodenius m.fl. (C) yrkande 11.

Ställningstagande

Regeringen beskriver i skrivelsen hur länsstyrelserna tenderar att bli mer tillåtande till ändringar när kyrkor tas ur bruk. I en tid av sjunkande medlemsantal i Svenska kyrkan och ett minskande engagemang från staten finns det en ökande risk för att kyrkor långsiktigt avyttras. Det understryker dels vikten av förebyggande åtgärder mot att kyrkor tas ur bruk, dels behovet av att en gemensam nationell strategi tas fram för att skydda kulturvärdena i avyttrade kyrkor.

Sverige har en mer än tusenårig kristen historia. Kristendomen och Svenska kyrkan har haft en mer djupgående inverkan på vår kultur än någon annan idé och institution. Konst, filosofi, moral, traditioner, arkitektur, hantverk, musik m.m. är exempel på områden som varit och är starkt färgade av vårt kristna arv. Påverkan har dock också varit ömsesidig. Förhållandena, förutsättningarna och kulturen i vårt land har gjort att den svenska kristendomens historia innehåller vissa särdrag i jämförelse med andra kristna länder. Den ansträngda ekonomiska situationen som råder i många stift och församlingar i kombination med det ökade hotet från en organiserad brottslighet som specialiserat sig på att stjåla våra kristna kulturskatter har också resulterat i ett

minskat öppethållande i många av landets kyrkor och därmed en minskad tillgänglighet till det kristna kulturarvet. De brister som föreligger när det gäller bevarandet av kyrkobyggnader är tyvärr också ännu större när det kommer till föremålsvården och bevarandet av det immateriella kristna kulturarvet.

Vi ser att regeringen i den aktuella skrivelsen har tydliga uppfattningar om kyrkorummens användning, vilket står i konflikt med både armlängds avstånd och kyrkans självbestämmanderätt över sitt fastighetsbestånd och sina pastorala överväganden. Det är viktigt och riktigt att kyrkan är en stark och närvarande aktör i lokalsamhället där många arrangemang och samarbeten med det omkringliggande civilsamhället och det offentliga kan rymmas. Så är fallet även i dag. Samtidigt är det viktigt att beakta att kyrkan är en vigd religiös byggnad där stor hänsyn ska tas till kristen tro och tradition. Svenska kyrkan pekar på att kyrkorummet är ett levande kulturarv och har ett tilltal som stämmer till högtidlighet och allvar. Därför finns det anledning till oro utifrån regeringens resonemang om hur kyrkorummet skulle kunna användas. Regeringen bör hålla ett tydligt avstånd och respektera Svenska kyrkans självbestämmanderätt när det gäller hur kyrkorna ska användas och viken verksamhet som ska bedrivas. Frågan ska heller inte vara föremål för diskussion i samband med den kyrkoantikvariska ersättningen. Många kyrkor är redan i dag öppna för andra aktörer i det civila samhället. Det sker på församlingarnas villkor, och det är viktigt att ta hänsyn till att det finns vissa verksamheter som det inte är rimligt att förvänta sig att församlingarna ska samtycka till att de hålls i kyrkans lokaler. Det kan t.ex. gälla sammankomster för människor med olika politiska uppfattningar eller andra religiösa uppfattningar än kyrkans egna. I en kyrka finns det en religiös kärna i kyrkorummet som man varken kan eller bör bortse ifrån. Vår uppfattning är att Svenska kyrkan fritt och självständigt äger rätt att avgöra vilka verksamheter och arrangemang som kan rymmas i kyrkorummet och att regeringen bör undvika att så tydligt som man nu gör initiera alternativa verksamheter i kyrkans lokaler.

Vi vill att regeringen tydligare beskriver skyddssituationen för avyttrade kyrkor samt hur detta skydd kan stärkas. Regeringen bör också utreda möjligheten att i samarbete med Svenska kyrkan upprätta ett nationellt kyrkohistoriskt museum. Vi vill dessutom att Svenska kyrkan självständigt och fritt ska ha rätt att bedöma vilken verksamhet som kan och bör äga rum i kyrkorummet.

5. Det kyrkliga kulturarvets roll i samhället, punkt 3 (C)

av Per Lodenius (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:3116 av Per Lodenius (C) yrkandena 2 och 3 samt

2019/20:3255 av Per Lodenius m.fl. (C) yrkande 11 och

avslår motionerna

2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 3 och 5,

2019/20:348 av Aron Emilsson m.fl. (SD) och

2019/20:349 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Värnandet om kyrkans kulturarv ska kunna förenas med vår tids behov. Kyrkorna är även lokala mötesplatser, och det måste vara möjligt att driva verksamhet för både medlemmar och intresserade. Kulturarvet ska både vårdas, användas och utvecklas. Detta måste också kunna ske hållbart för människor och miljö. Det är angeläget att hitta förenklade rutiner kring detta utan att göra avkall på lagens krav på skydd av kulturarvet. När kyrkorummet används även för andra ändamål, som konserter eller annan publik verksamhet som inte har koppling till kyrklig verksamhet, ökar tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet. När kyrkor hyrs ut och används för annan verksamhet bör det vara i samförstånd med annan förenings- och civilsamhällesverksamhet på den aktuella orten, exempelvis bygdegårdsföreningar, för att inte med statligt stöd konkurrera ut redan etablerad och ideellt driven verksamhet.

I skrivelsen lyfter regeringen fram att det kyrkliga kulturarvet är en angelägenhet för hela samhället. Det kyrkliga kulturarvet är allas. Alla som lever och vistas i Sverige har rätt till delaktighet i det. Där finns spår från bygdens och landets historia. Detta kulturarv behöver göras mer tillgängligt för alla. Det kan ske bl.a. genom att använda kyrkor som rum när undervisning i lokalhistoria sker i skolan. Kulturarvet bör också göras mer tillgängligt genom information om kulturarvet på ett tillgängligt sätt, exempelvis genom text på lättläst svenska och på teckenspråk. Här kan också den digitala utvecklingen ge nya möjligheter att ytterligare tillgängliggöra detta kulturarv. Det kyrkliga kulturarvet är en angelägenhet för både Svenska kyrkan och staten, och det är viktigt att dessa båda även i fortsättningen har ett gemensamt ansvar för detta kulturarv. Att samverka fortsätter att vara förtroendefullt är av stor betydelse. Svenska kyrkan bör med sin rotade kunskap och sitt engagemang över hela landet vara drivande i denna samverkan. En god

samverkan bidrar till att vårda det kyrkliga kulturarvet och göra det tillgängligt för fler.

Jag vill att kyrkorummet används för fler verksamheter och att tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet ska bli större. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

Särskilt yttrande

Den kyrkoantikvariska ersättningens fördelning och användning, punkt 2 (V)

Vasiliki Tsouplaki (V) anför:

För Vänsterpartiet är det viktigt att Svenska kyrkan har rätt förutsättningar för att kunna underhålla det kyrkliga kulturarvet och tillgängliggöra det för såväl församlingsmedlemmar som lokalbefolkning och turister. Svenska kyrkan är också en viktig kulturaktör och samarbetspartner till övriga föreningslivet vilket innebär att allmänintresset för att bevara kyrkolokalerna är stort utifrån flera aspekter.

Jag är orolig över den ekonomiska utvecklingen av den kyrkoantikvariska ersättningen. Den har inte räknats upp i den takt som skulle behövas för att täcka kostnadsutvecklingen. Det innebär att allt större andel av kostnaderna ska tas av krympande församlingar. Om inte rätt resurser avsätts och underhålls skjuts upp, riskerar kostnaderna öka ytterligare.

Redovisningen vid den tredje kontrollstationen tydliggör behovet av en höjning av ersättningen i dagsläget. Vänsterpartiet har därför i sitt förslag till budget avsatt 500 miljoner kronor för anslaget 7:3 Kyrkoantikvarisk ersättning för 2020. Det innebär en höjning med 40 miljoner i förhållande till nuvarande nivå och den nivå som regeringen föreslår för kommande år.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2018/19:122 Det kyrkliga kulturarvet.

Följdmotionerna

2018/19:3116 av Per Lodenius (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn av den kyrkoantikvariska ersättningen bör göras för att anslaget inte långsiktigt ska urholkas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användning av kyrkorummet för fler verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad tillgänglighet till det kyrkliga kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:3117 av Lotta Finstorp m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att Svenska kyrkan, i enlighet med relationsförändringen år 2000 mellan svenska staten och Svenska kyrkan, ges möjlighet att på ett fritt och självständigt sätt utforma och genomföra de uppdrag som motionen pekar ut, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2018/19:3118 av Roland Utbult m.fl. (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kyrkan fritt och självständigt ska få utforma och genomföra sina uppdrag och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:3120 av Aron Emilsson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör redovisa skälen till statens ambitionssänkning vad gäller det kyrkliga kulturarvet enligt vad som anförs i motionen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge en förklaring till att den kyrkoantikvariska ersättningen inte räknats upp sedan 2010 och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen tydligare ska beskriva skyddssituationen för avyttrade kyrkor och hur detta skydd kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med en tydligare redogörelse för vad syftet med den kyrkoantikvariska ersättningen ska vara och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kyrkan självständigt och fritt bör ha rätt att bedöma vilken verksamhet som kan och bör äga rum i kyrkorummet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen tydligare ska redovisa tillståndet för det immateriella kristna kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:348 av Aron Emilsson m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att i samarbete med Svenska kyrkan upprätta ett nationellt kyrkohistoriskt museum och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:349 av Aron Emilsson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell handlingsplan för skydd av kyrkor som tas ur bruk, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genom berörda myndigheter och i samverkan med Svenska kyrkan utföra en nationell översyn av kyrkor som riskerar att tas ur bruk och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en nationell handlingsplan för hur det kyrkliga kulturarvet ska säkras för framtiden och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2950 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att hitta en långsiktig finansieringslösning för kyrkobyggnadernas förvaltande och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3255 av Per Lodenius m.fl. (C):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra tillgängligheten större till det kyrkliga kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.